tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 2 1 2003

Jan B. Hulscher & Erik J. Bunskoeke

De Noord-Hollan minder in

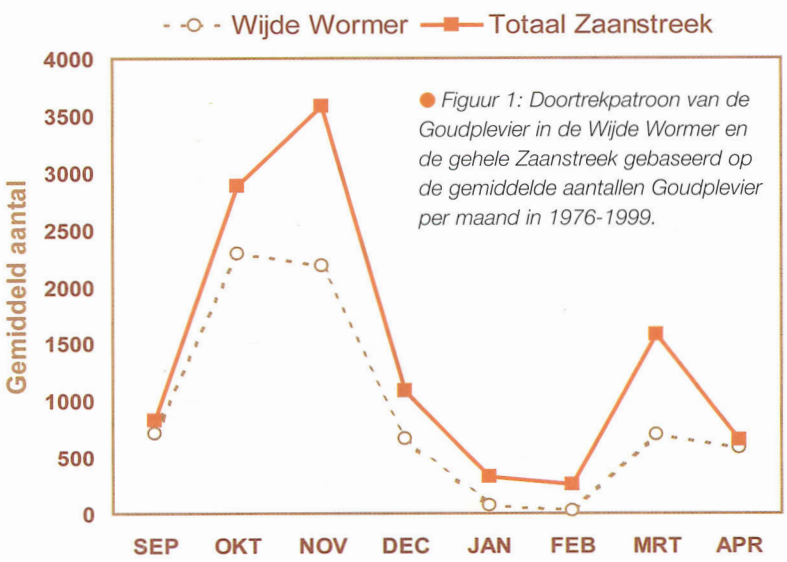

Figuur 1: Doortrekpatroon van de Goudplevier in de Wijde Wormer en de gehele Zaanstreek gebaseerd op de gemiddelde aantallen Goudplevier per maand in 1976-1999.

Tijdens de trekperiode zijn in Noord-Holland gelukkig nog wolken Goudplevieren te zien. Maar de indruk is toch dat er minder vogels de graslanden bezoeken. Welke factoren liggen hieraan mogelijk ten grondslag?

In het kader van het onlangs verschenen boek over de goudplevierenvangst in Nederland (Jukema *et al.* 2001) kregen wij de beschikking over alle tellingen van de Goudplevier in de Zaanstreek van 1976 tot en met 1999, uitgevoerd door leden van de Vogelbeschermingswacht Zaanstreek. Aan de hand van die gegevens willen wij een overzicht geven hoe de aantallen Goudplevieren in de Zaanstreek zich in de laatste vijfentwintig jaar hebben ontwikkeld en hoe deze zich verhouden tot de aantallen in geheel Noord-Holland.

Doortrekpatroon in de Zaanstreek

Het telgebied van de Vogelbeschermingswacht Zaanstreek bedraagt ongeveer 115 km². In de periode 1976-1990 werd er maandelijks geteld in oktober t/m maart, vanaf 1991 ook in september en april. Over de hele telperiode 1976-1999 zien we hoge aantallen Goudplevieren in oktober en november en in maart, gescheiden door lage aantallen in december tot en met februari (figuur 1). Over de jaren 1976-1980 en 1981-1985 kwamen de hoogste aantallen in november voor, maar in 1986-1990 verschilden de aantallen in oktober en november niet (Van der Hut 1992). Vergelijken we het doortrekpatroon in 1991-1999 met dat in 1976-1990 dan blijkt dat de hoogste aantallen in de herfst nog steeds in oktober en november geteld worden, en dat de voorjaarspiek in de gehele Zaanstreek is afgevlakt over maart en april. Verder blijkt dat de gemiddelde aantallen in bijna alle maanden in de jaren negentig sterk zijn teruggelopen.

De Wijde Wormer, groot 1476 hectare grasland, is met gemiddeld 70 procent van alle getelde Goudplevieren het belangrijkste gebied in de Zaanstreek.

Populatieveranderingen

Uit het bovenstaande blijkt dat in de Zaanstreek de meeste Goudplevieren aanwezig zijn in oktober en november. Het gemiddelde aantal vogels over deze twee maanden lijkt dus een goede maat om het aantalsverloop gedurende verscheidene jaren te bekijken. Voor een

Goudplevier in winterkleed. Foto: Harm Niesen.

dse graslanden trek bij de Goudplevier

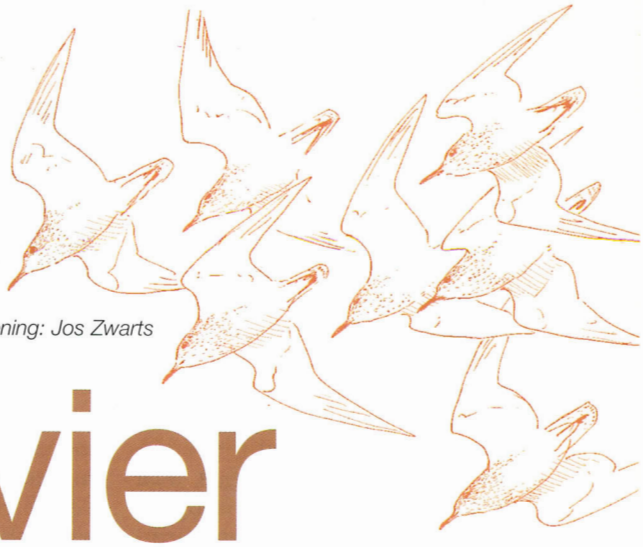

Tekening: Jos Zwarts

verdere analyse zijn de tellingen van de Wijde Wormer uit de periode 1976-1999 het meest bruikbaar. Voor dit gebied zijn voor oktober en/of november uit 22 verschillende jaren tellingen beschikbaar (figuur 2). Ondanks sterke fluctuaties in de aantallen in opeenvolgende jaren is er een gestage afname tot in de eerste helft van de jaren negentig. Daarna lijkt er enig herstel op te treden.

De rest van Noord-Holland

De 10 beschikbare novembertellingen uit 1976-1996 voor Noord-Holland (zonder Texel) zijn samengevat in figuur 3. De 4 tellingen in de jaren zeventig laten een hoger gemiddelde zien dan de 6 tellingen in de jaren negentig. Ook valt op dat de schommelingen in de aantallen in de laatste periode groter zijn.

Aantalsontwikkeling Zaanstreek en Noord-Holland

De vraag is in hoeverre de veranderingen in aantallen in de Zaanstreek en Noord-Holland een gelijk verloop hebben. Uit de gegevens blijkt dat alleen als er veel vogels in Noord-Holland zijn, er ook veel in de Zaanstreek worden gezien. Pas als er ongeveer 70.000 of meer Goudplevieren in Noord-Holland zijn, begint het aantal in de Zaanstreek flink toe te nemen. Dit komt ook tot uiting in de gemiddelde afname van de aantallen in de jaren negentig (zes tellingen) ten opzichte van de jaren zeventig (vier tellingen). Voor Noord-Holland is deze afname 46 procent en voor de Zaanstreek 84 procent. De open graslandgebieden op zeeklei in Noord-Holland lijken tot het voorkeursbiotoop van de Goudplevier te behoren en pas bij grotere aantallen worden ook de graslanden op veen, zoals in de Zaanstreek, bezet. Dit is geheel in overeenstemming met de ervaring van Dirk Tanger volgens wie de Goudplevieren in Noord-Holland de laatste jaren vrijwel geheel uit het veenweidegebied zijn verdwenen en zich voornamelijk nog concentreren op de zeekleigebieden.

Figuur 2: Aantalsontwikkeling van de Goudplevier in de Wijde Wormer in de periode 1976-1999 gebaseerd op de gemiddelde aantallen tijdens volledige tellingen van oktober en/of november.

Waarom afname in Nederland?

Internationale tellingen in Denemarken, Duitsland en Nederland in november 1978 en 1993 en in oktober 1993 en 1996 doen vermoeden dat het aantal Goudplevieren dat zich in oktober/november rond de Noordzee ophield eind jaren zeventig en begin jaren negentig niet veel verschilde. Ook zijn er geen aanwijzingen van grootscheepse veranderingen in de continentale broedpopulatie (Hagemeijer & Blair 1997). Andere factoren dan populatievermindering moeten ten grondslag liggen aan de afname van de Goudplevier sinds begin jaren tachtig in Noord-Holland en de Zaanstreek, maar ook in de rest van heel Nederland.

Ruimte en voedsel

Oorzaken van de daling zouden kunnen zijn de algehele versnippering van de ruimte, inclusief die van de open graslandgebieden, verlies aan foerageergebied door het omzetten van permanent ➤

● *Goudplevier in zomerkleed. Foto: Ton Tuinman.*

grasland in monoculturen van Engels Raaigras en in maïs- en bollenvelden en verslechtering van de kwaliteit van de voedselgebieden door de toegenomen ontwatering, waardoor regenwormen dieper gaan zitten en moeilijker bereikbaar zijn (van der Bund 1998). In het Reitdiepdal in Groningen, waar de Goudplevier ook sterk is afgenomen, speelt naast bovengenoemde oorzaken nog een andere mee, namelijk een toename van het oppervlakte aan reservaats- en beheersgronden waar verruiging van de vegetatie plaatsvindt door verminderde mestgiften. Dit verschijnsel doet zich ook voor in Noord-Holland onder andere in de Verenigde Binnenpolder bij Haarlem.

Invloed van jacht

Een andere factor die wel eens belangrijk zou kunnen zijn, is de afschaffing van de jacht met het geweer op Goudplevieren in Denemarken in 1982. Daarna zijn de aantallen in dat land, vooral in het oosten, sterk toegenomen. Meer volwassen vogels blijven nu in Denemarken achter om de slagpenrui af te maken. Voorheen gebeurde dat vooral in Nederland. Als de landbouwkundige ontwikkelingen in Denemarken en Duitsland bij die in Nederland achterlopen, dan zouden de graslanden aldaar relatief aantrekkelijker geworden kunnen zijn dan die in ons land. Misschien spelen ook veranderde weersomstandigheden mee, bijvoorbeeld een algemene temperatuurstijging, waardoor de foerageeromstandigheden in het noorden langer gunstig blijven. Een gevolg hiervan kan dan zijn dat als de vorst in het noorden invalt de vogels massaal naar de uiteindelijke overwinteringsgebieden trekken die ten zuiden van Nederland liggen waarbij een deel van de populatie ons land overslaat.

Jonge Goudplevieren ruien geen slagpennen in de herfst van hun geboortejaar en het tijdspatroon van de trek tijdens hun eerste wegtrekperiode is waarschijnlijk genetisch bepaald. Jonge vogels zullen in ongeveer dezelfde aantallen en in dezelfde tijdsperiode als vroeger naar Nederland komen. Als meer volwassen vogels dan vroeger in Denemarken achterblijven om de slagpenrui af te maken dan vroeger en pas daarna al of niet Nederland aandoen, zal het relatieve aandeel van jonge vogels onder de Goudplevieren dat in Nederland verblijft, toenemen en de doortrekpiek naar voren schuiven. Een toename van het percentage jonge Goudplevieren is inderdaad in Friesland waargenomen (Jukema. et al. 2001).

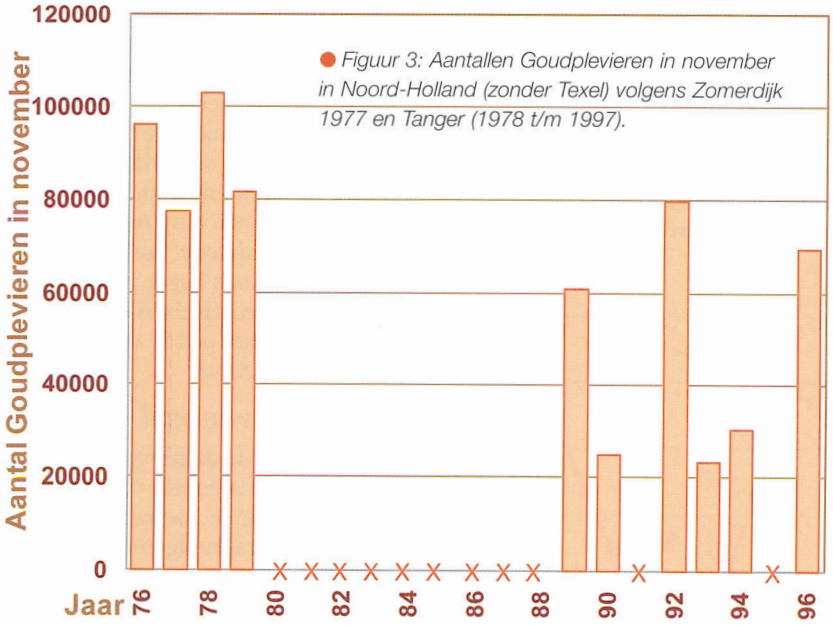

● *Figuur 3: Aantallen Goudplevieren in november in Noord-Holland (zonder Texel) volgens Zomerdijk 1977 en Tanger (1978 t/m 1997).*

Literatuur

● VAN DE BUND, C.F. 1998. Beschikbaarheid van de bodemfauna in grasland voor vogels. De Graspieper 19: 33-41.

● JUKEMA J., PIERSMA T, HULSCHER J.B., BUNSKOEKE E.J., KOOLHAAS A. & VEENSTRA A. 2001. Goudplevieren en wilsterflappers: eeuwenoude fascinatie voor trekvogels. Fryske Akademy, Ljouwert & KNNV Uitgeverij, Utrecht.

● HAGEMEIJER, E.J.M. & BLAIR, M. J. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their distribution and Abundance. T & AD Poyser, London.

● VAN DER HUT, M.G. 1992. Aantalsontwikkeling van weidevogels in de winter: Wulp, Goudplevier en Kievit in de Zaanstreek, 1976-1991. De Graspieper 12: 146-154.

● TANGER D. 1997. Steltlopers in de herfst van 1996 in Noord-Holland. De Graspieper 17:133-136.

Dankzegging

Dank aan de tellers die de gegevens hebben verzameld. Speciaal dank aan Els Floris, de beheerder van de telgegevens. Zij heeft niet alleen de in de computer opgeslagen telgegevens van de deelgebieden uit 1991-1999 ter beschikking gesteld, ze heeft ook tot driemaal toe, later in samenwerking met Ron van der Hut, op ons verzoek handmatig de nog niet ingevoerde stapel oorspronkelijke telformulieren uit de periode 1976-1991 doorgespit. Ook dank aan Dirk Tanger voor opmerkingen bij het manuscript en aan Dick Visser voor het maken van de figuren.

Jan B. Hulscher, Zoölogisch Laboratorium, Rijksuniversiteit Groningen, Postbus 14, 9750 AA Haren, email j.hulscher@tiscali.nl

Erik J. Bunskoeke, Saffierstraat 40, 9743 LJ Groningen, email e.jbunskoeke01@freeler.nl